

Тарасенко В.С.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»

Харитонova Л.І.,

старший викладач кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»

УДК 349.22

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ОСУЧАСНЕННЯ (ПЕРЕРАХУНКУ) ПЕНСІЙ

3 жовтня 2017 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» № 2148-VIII, який набув чинності 11 жовтня 2017 р. [1]. У засобах масової інформації з подання Кабінету Міністрів України реалізацію цього Закону називають «пенсійною реформою».

Соціальну реформу можна визначити як комплекс заходів, якими вводяться нові суспільні відносини в будь-якій сфері суспільного життя, крім економічної, що призводить до зміни умов діяльності всього суспільства й відповідної фахової групи членів суспільства, тобто реформа припускає суттєві зміни в механізмі функціонування об'єкта, можливі зміни основоположних принципів, які ведуть до принципово нового результату й отримання принципово нового об'єкта [2].

Однак, на нашу думку, не можна вважати, що Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» є пенсійною реформою. Запропонована урядом реформа за своїм змістом і суттю не може вважатися реформою, оскільки пенсійна система в загальному вигляді не змінилася, вона залишається солідарною. Не гарантовано, що з 1 січня 2019 р. все ж таки працює накопичувальна система пенсійного забезпечення, оскільки основними проблемами її запровадження залишаються економічні причини: низька платоспроможність працюючого населення; відсутність накопичувальних пенсійних фондів; українська низька довіра населення до банків; неможливість ефективного інвестування коштів.

Запроваджені в 2017 р. зміни в пенсійній сфері торкнуться кожного громадянина – і того, хто вже перебуває на заслуженому відпочинку, і того, хто зараз ще працює, але в майбутньому розраховує отримувати гідну пенсію. Тому питання пенсійного забезпечення сьогодні активно обговорюється як в уряді, так і серед науковців, а також простих громадян.

Питання пенсійного забезпечення є актуальною проблемою науки права соціального захисту та предметом досліджень різних науковців, зокрема таких, як В. Бурак, С. Прилипко, С. Синчук, І. Сирота, Б. Сташків, М. Шуило та ін.

Метою статті є дослідження основних положень чинного законодавства у сфері осучаснення пенсій-

ного забезпечення громадян, виявлення напрямів удосконалення загальної системи соціального захисту населення в Україні.

Завданнями дослідження є визначення основних цілей пенсійної реформи; аналіз основних новел чинного законодавства у сфері пенсійного забезпечення щодо осучаснення пенсій; аналіз відповідності окремих змін у сфері пенсійного забезпечення положенням Конституції України.

Однією з важливих складових частин «пенсійної реформи» 2017 р. стало обов'язкове осучаснення пенсій, тобто їх перерахунок відповідно до зростання середньої заробітної плати, з якої сплачується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, тобто до спеціального показника, що використовується під час обчислення пенсій. Зазначена «пенсійна реформа» осучаснення пенсій складається з двох частин: осучаснення пенсій для нинішніх пенсіонерів і для майбутніх пенсіонерів.

Необхідно констатувати, що дійсно актуальним сьогодні питанням, яке хвилює всіх нинішніх пенсіонерів, є проведення перерахунку (осучаснення) їхніх пенсій. До впровадження «пенсійної реформи» 2017 р. розміри пенсій залежно від року їх призначення відрізнялися більше ніж у 3 рази. Це відбувалося тому, що розмір пенсії розраховується індивідуально для кожного пенсіонера й залежить від трьох показників: заробітної плати працівника, його стажу та показника середньої заробітної плати по Україні, що застосовується під час обчислення пенсії.

Оскільки середня заробітна плата в країні зростає з кожним роком, пенсія українських громадян повинна осучаснюватися. Останній раз таке осучаснення відбулося у 2012 р., але із застосуванням показника середньої заробітної плати по Україні за 2007 р. (1197,91 грн). За цей час середня заробітна плата по Україні, що застосовується під час обчислення пенсії, зросла до 3764,40 грн, тобто більше ніж у 3 рази, у результаті чого 2/3 пенсій, що були призначені раніше, не досягали навіть розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Отже, однією з новел «пенсійної реформи» 2017 р. є ліквідація цього дисбалансу й осучаснення розмірів пенсій, призначених у минулі роки, з урахуванням показника середньої заробітної плати за 2014, 2015, 2016 рр. (3764,40 грн). Таким чином, завдяки осучасненню пенсій повинна відновитися

справедливість відносно всіх тих громадян, хто працював все своє життя і своєю працею заробив на гідне пенсійне забезпечення.

Крім того, для перерахунку раніше призначених пенсій і пенсій, які будуть призначатися з 2018 р., буде застосуватися коефіцієнт страхового стажу з 2017 по 2019 рр. Так, до 31 грудня 2017 р. пенсія розраховувалася із застосуванням середньої заробітної плати за 2014–2016 рр. у розмірі 3764 грн і величини оцінки одного року страхового стажу (1,35% середнього заробітку). У 2018 р. пенсія буде розраховуватися із застосуванням середньої зарплати за 2016 і 2017 рр. і вартості одного року стажу – 1% заробітку. Із 2019 р. пенсія буде розраховуватися із застосуванням середньої зарплати за останні три роки й вартості одного року страхового стажу в розмірі 1% заробітку.

Застосування нового, нижчого коефіцієнта страхового стажу з 1 січня 2018 р. для всіх ново-призначених пенсіонерів призведе до падіння їх соціального забезпечення, оскільки лише за рахунок зростання середньої заробітної плати, яка повинна компенсувати зменшення цього коефіцієнта, розміри пенсій особливо не збільшаться. Навпаки, на думку деяких фахівців, у цілому розміри пенсій зменшаться на 200–300 грн.

Необхідно також звернути увагу на те, що під час перерахунку пенсій нинішніх пенсіонерів у формулі підрахунку розміру їхніх пенсій (розмір пенсії = $S_z \times I_{kz} \times K_c$), визначенні індивідуального коефіцієнта заробітної плати (I_{kz}) і коефіцієнта страхового стажу (K_c) управління Пенсійного фонду спирається на законодавство, яке було прийняте раніше. Тому осучаснення пенсій проходить в кожному окремому випадку індивідуально з урахуванням різних указаних вище критеріїв.

Крім того, з 1 жовтня 2017 р. перерахунок пенсій, надбавок, підвищень та інших виплат здійснюється з урахуванням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, установленого в розмірі 1452 грн (а не 1312 грн, як це було до 1 жовтня 2017 р.).

Щороку здійснюватиметься перерахунок раніше призначених пенсій. Щорічна (опосередкована) індексація пенсій із 2021 р. буде відбуватися шляхом збільшення (перерахунку) середньої зарплати, з якої обчислена пенсія, на 50% зростання середньої зарплати за 3 попередні роки й на 50% росту індексу споживчих цін за попередній рік. У 2019–2020 рр. індексація пенсій буде здійснюватися за окремим рішенням Верховної Ради України.

Але, як свідчать перші підсумки осучаснення пенсій, розміри надбавок до пенсій залежать не стільки від тривалості стажу, скільки від величини заробітної плати, яку отримувала людина протягом своєї трудової діяльності. Тривалий час у пенсійній системі мала місце ситуація, за якої людина працювала й отримувала мінімальну заробітну плату, з якої сплачувалися страхові внески на соціальне страхування, або працювала на умовах неповного робочого часу й отримувала заробітну плату про-

порційно відпрацьованому робочому часу, або взагалі працювала без оформлення трудових відносин і не сплачувала страхові внески, що в майбутньому вплинуло на визначення розміру пенсії. Розподіл пенсіонерів за розмірами підвищень пенсій у результаті осучаснення свідчить про те, що зазначені вище причини вплинули на збільшення пенсій, адже в результаті перерахунку пенсії було підвищено для 10,2 млн пенсіонерів. Доплату до 200 грн. отримало 4,8 млн осіб, доплату 200–500 грн – 2,1 млн осіб, від 500 до 1000 грн – 1,3 млн, ще 2,1 млн отримали доплату понад 1 тис. грн [3]. Отже, для тих, хто отримував більш високу заробітну плату, виплати після проведення перерахунку (осучаснення) пенсій повинні збільшитися на 1000 грн і більше.

Таким чином, сьогодні дійсно не всі пенсіонери задоволені перерахунками пенсій, здійсненими відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій». Багато зауважень щодо несправедливого перерахунку пенсій надійшло до управління Пенсійного фонду. У той же час населенню України не слід було очікувати значного підвищення пенсій від Закону, який не має нічого спільного з пенсійною реформою, оскільки запровадженими змінами не досягнуто основної мети всіх наявних пенсійних систем – подолання бідності та гарантування стабільних і адекватних доходів громадян.

Крім цього, законодавець не обійшовся без непопулярних засобів, як-то підвищення страхового стажу, який в умовах скорочення робочих місць і тійової зайнятості набути сьогодні проблематично.

Поліпшення умов пенсійного забезпечення сучасних пенсіонерів відповідно до нового Закону не передбачає докорінних змін законодавства й для майбутніх пенсіонерів. Реформування системи пенсійного забезпечення сьогодні є одним із основних напрямів удосконалення загальної системи соціального захисту населення в Україні. Необхідність пенсійної реформи зумовлена багатьма чинниками: становлення та розвиток ринкової економіки, процес формування соціальної держави, необхідність адекватного реагування на демографічну ситуацію в країні (старіння населення).

На нашу думку, потребує вдосконалення формування та використання фінансів пенсійної системи, механізм адміністрування цієї системи. Усе це породжує необхідність створення відповідного правового підґрунтя нової пенсійної системи. Пенсійна реформа в Україні має досягти таких цілей:

- установити залежність розміру пенсій від величини заробітку й трудового стажу;
- заохотити громадян до заощадження коштів на старість;
- створити ефективну систему адміністративно-го управління в пенсійному забезпеченні;
- забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи;
- забезпечити надійність заощаджень учасників пенсійних програм, підвищити рівень життя пенсіонерів;

– пенсійна реформа повинна бути невід’ємною складовою частиною становлення системи соціального страхування.

Скасування спеціальних пенсій може прискорити створення єдиного закону про пенсійне забезпечення, але тоді незрозумілою є позиція законодавця, який залишає чинним Закон України «Про пенсійне забезпечення» в частині призначення пільгових пенсій і пенсій за вислугу років.

Не можна не звернути увагу на те, що не відповідають змісту ст. 22 Конституції України зміни стосовно скасування «спеціальних» пенсій, зміни в Законі України «Про статус і соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», збільшення тривалості страхового стажу з одночасним підвищенням пенсійного віку.

Таким чином, можна зробити висновок, що зміни в пенсійній системі вже стали реальністю, але не в рамках її реформування, а в рамках осучаснення пенсійних виплат і зміни умов призначення нових пенсій.

Після набуття чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України

щодо підвищення пенсій» підвищення пенсій розраховується індивідуально для кожного пенсіонера залежно від його заробітку, який він отримував протягом трудової діяльності, і його стажу роботи. Тому визначити правильність перерахунку пенсії управлінням Пенсійного фонду України в кожному конкретному випадку без наявності особистої пенсійної справи пенсіонера неможливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2148-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 40–41. Ст. 383.

2. Реформа. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реформа> (дата звернення 26.01.2018).

3. Пешко К. Підвищення пенсій: чому не усім і не відразу? Відповідає Пенсійний фонд. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/pidvishchennya-pensiy-chomu-ne-usim-i-ne-vidrazu-vidpovidaje-pensiyuniy-fond-451250.html> (дата звернення: 26.01.2018).

Тарасенко В.С., Харитоновна Л.І. ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ОСУЧАСНЕННЯ (ПЕРЕРАХУНКУ) ПЕНСІЙ

Реформування системи пенсійного забезпечення сьогодні є одним з основних напрямів удосконалення загальної системи соціального захисту населення в Україні. Завдяки осучасненню (перерахунку) пенсій повинна відновитися справедливість відносно всіх тих громадян, хто працював усе своє життя і своєю працею заробив на гідне пенсійне забезпечення. Потребують удосконалення формування та використання фінансів пенсійної системи, механізм адміністрування цієї системи.

Ключові слова: пенсія, пенсійна реформа, пенсійне забезпечення, осучаснення пенсій, перерахунок пенсій.

Тарасенко В.С., Харитоновна Л.И. ОТНОСИТЕЛЬНО АКТУАЛЬНЫХ ВОПРОСОВ ОСОВРЕМНЕНИЯ (ПЕРЕРАСЧЕТА) ПЕНСИЙ

Реформирование системы пенсионного обеспечения сегодня является одним из основных направлений усовершенствования общей системы социальной защиты населения в Украине. Благодаря осовременению (перерасчету) пенсии должна быть восстановлена справедливость в отношении всех тех граждан, кто работал всю свою жизнь и своим трудом заработал на достойное пенсионное обеспечение. Нуждается в усовершенствовании формирование и использование финансов пенсионной системы, механизм администрирования этой системы.

Ключевые слова: пенсия, пенсионная система, пенсионное обеспечение, осовременение пенсий, перерасчет пенсий.

Tarasenko V.S., Haritonova L.I. REGARDING THE TOPICAL QUESTIONS OF MODERNIZATION (RECALCULATION) OF PENSIONS

Reforming the pension system today is one of the main directions for improving the overall system of social protection of population in Ukraine. Placing importance on pension system and such necessity is determined by lots of factors, namely the formation and development of a market economy, the process of formation of a social state, the need for an adequate response to the demographic situation in the country (population ageing).

It cannot be assumed that the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Increasing Pensions” is a pension reform as such. The reform proposed by the Government, in its essence and spirit, cannot be considered a reform, as far as the pension system in general has not changed, it remains solidary.

The changes in the pension sector introduced in 2017 will affect every citizen – both those who are already on a well-deserved rest and those who are still working, but in the future expect to receive a decent pension. Therefore, the question of pension provision is actively debated today in the Government, as well as among scientific community and ordinary citizens.

One of the important and main components of the pension reform in 2017 was the mandatory updating of pensions that is recalculation thereof according to the growth of the average salary.

Thanks to the modernization of pensions, justice should be restored to all those citizens who have been working their entire lives and earned decent pensions for their work.

The pension reform aiming at modernization of pensions consists of two parts: the modernization of pensions for current pensioners and for future pensioners.

After entry of the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Increasing Pensions” into force, the amount of pension increases is calculated individually for each pensioner depending on his earnings, which he received during his employment, and his length of service. However, according to the first results of pension modernization, the size of pension supplements depends not only on the length of service, but on the salary amount received during employment.

Improvement of the conditions of pension protection of modern pensioners in accordance with the new law does not provide for fundamental changes in legislation for future pensioners as well.

The system of formation and use of pension system finances, the mechanism for administering this system needs to be improved. This fact, in turn, causes the necessity of creating the appropriate legal basis for the new pension system.

Pension reform in Ukraine should achieve the following targets: to establish the dependence of the size of pensions on the amount of earnings and length of service; to encourage citizens to save money against old age; to create an effective and efficient system of administrative management in pension protection; to ensure the financial stability of the pension system; to ensure the reliability of the savings of pension program participants; to raise the living standards of pensioners; the pension reform should be an integral part of formation of the social insurance system.

Changes in the pension system have already become reality, but not within the framework of the reform, but within the framework of modernizing pension payments and changes in conditions of new pensions granting.

Key words: pension, pension system, modernization of pensions, pension provision, recalculation of pensions.